

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФОЛЬКЛОРНИХ ФЕСТИВАЛІВ ВІННИЧЧИНИ

В статті досліджуються основні тенденції фольклорних фестивалів Вінниччини на сучасному етапі. Визначені засади збереження традиційної подільської народної культури. Доведено, що розвиток народної творчості національних меншин регіону позитивно впливає на загальну соціокультурну ситуацію в регіоні.

Ключові слова: фольклорні фестивалі, традиційне народне мистецтво, аматорські творчі колективи, національні меншини.

Москвичёва Ю.А.

Тенденции развития фольклорных фестивалей Винниччины

В статье исследуются основные тенденции развития фольклорных фестивалей Винниччины. Определены принципы сохранения традиционной народной культуры Подолья. Подтверждается позитивное влияние развития народного творчества национальных меньшин на социокультурную ситуацию в регионе.

Ключевые слова: фольклорные фестивали, традиционное народное искусство, аматорские творческие коллективы, национальные меньшинны.

В сучасному соціокультурному просторі України спостерігається динамічний розвиток фестивального руху. Широкомасштабні мистецькі проекти, фестивалі, конкурси, різноманітні свята стали невід'ємною частиною сучасного культурно-мистецького життя. Починаючи з 1990-х років фестивальний рух набуває потужного розвитку, охоплюючи все більше міст і навіть села. Активізація фестивального руху в цей період, на думку науковців, пов'язана із припиненням гастрольної системи, налагодженої за радянських часів, а також з процесами регіоналізації та децентралізації, що почалися на початку 90-х років ХХ ст. Пошуки нових шляхів існування та розвитку мистецтва призвели до розуміння саме фестивалю, як альтернативи концертному сезону.

На відміну від окремих концертів чи виставок саме фестиваль надає можливість, поєднавши в єдиному просторі широку аудиторію, долучитися до мистецтва, сприйняти й оцінити його, а іноді, навіть, взяти участь в

творчому процесі. Таким чином мистецтво стає ближчим і доступнішим для широкого загалу.

В кінці ХХ – на початку ХХІ століття Вінниччина, як самостійний культурний регіон України, заявила про себе низкою фестивалів та мистецьких проєктів, ставши сьогодні одним з фестивальних осередків країни. Поширення фестивального руху спричинило необхідність його дослідження мистецтвознавцями та культурологами. Окремі аспекти конкурсно-фестивального руху Вінниччини на сучасному етапі досліджуються в наукових працях і окремих публікаціях Т.Бурдейної-Публіки, С. Негоди, С. Іскри; фестивалі етнокультурного спрямування висвітлюються в статтях культурно-просвітницького альманаху «Світлиця», який було засновано в 2003 році Обласним центром народної творчості. Культурно-мистецькі проєкти Вінниччини розвиваються в двох основних напрямках: академічне мистецтво та традиційне народне мистецтво. Серед розмаїття фестивалів Вінниччини важливе місце належить так званим фольклорним фестивалям та культурно-мистецьким проєктам.

Метою статті є виявлення тенденцій розвитку фольклорних фестивалів Вінниччини періоду незалежності України, з'ясування їх ролі та значення в процесі відродження, збереження та популяризації української традиційної культури на сучасному етапі.

Фестивалі народного мистецтва та фольклору в культурно-мистецькому просторі Вінниччини виконують особливу роль в системі сучасних засобів збереження та популяризації традиційної народної культури. Фольклорні фестивалі, популярні в Україні, і на Вінниччині зокрема, за визначенням вітчизняної дослідниці О. Дячкової утворили так зване «фестивальне коло» - своєрідний календар новітніх українських свят [2]. Маючи за мету збереження, відродження та популяризацію традиційної народної культури як складової культурно-мистецької спадщини українського народу, фольклорні фестивалі носять поліфункціональний характер. Вітчизняними та зарубіжними науковцями відмічається

соціокультурна функція фольклорних фестивалів як провідна. Серед інших функцій, притаманних даним форумам, науковці виділяють інформаційно-комунікативну, когнітивну, освітню, етновиховну, художньо-естетичну, репрезентативну і рекреаційну функції [1]. Всі зазначені функції реалізуються в різноманітних поєднаннях. Зазначимо, що на фольклорних фестивалях, зазвичай, мають місце різні освітні та культурно-мистецькі програми, а саме – наукові конференції, симпозіуми, виставки, виступи творчих колективів, зустрічі з народними митцями та майстер-класи. Саме проведення майстер-класів надає можливість відвідувачам і учасникам фольклорних фестивалів долучитися до творчого процесу, до створення певного мистецького зразка, відчутти зацікавленість конкретним видом народного мистецтва, в результаті чого з'являється справжній інтерес до вивчення українських традицій. Характерною особливістю фольклорних фестивалів є доступність культурного продукту, розрахованого на широку аудиторію, тому вони є прекрасним прикладом культурного дозвілля населення.

Проведення заходів, спрямованих на збереження і розвиток традиційної культури, підтримку культурного різноманіття регіонів Вінниччини є актуальним завданням сьогодення.

З ініціативи обласного центру народної творчості на Вінниччині щорічно проводиться понад три десятки міжнародних, всеукраїнських та регіональних заходів, що привертають увагу вінничан і гостей Вінницької області та формують позитивний імідж галузі культури на теренах держави.

Вже стали традиційними Всеукраїнське свято сатири і гумору ім. Степана Руданського (м. Калинівка, з 1981 р.), Всеукраїнське свято народного мистецтва «Великодня писанка» (з 2000 р., всеукраїнське – з 2007 р.), Міжнародне мистецьке свято «Українська витинанка» (з 1993 р., міжнародне – з 2011 р.). Започатковане в м. Могилів-Подільському на батьківщині народної майстрині й фольклористки Марії Руденко, свято

народної творчості «Українська витинанка» кожні три роки збирає митців майже зі всіх регіонів України. Так, в 2008 році на святі були представлені роботи 40 витинкарів з 17 областей України. В програмі мистецького заходу традиційно відбуваються творчі майстерні, майстер-класи, науково-практичні конференції, екскурсії, концертні виступи за участю творчих колективів області, виставки робіт. В 2011 році до українських майстрів з 15-ти областей держави приєдналися митці з Прибалтики, Білорусії, Молдови, Москви, С.-Петербургу й Новосибірську, загалом понад 50 майстрів-витинкарів. Понад 20 науковців прийняли участь в проведенні науково-практичної конференції «Витинанка в мистецькому просторі». Таким чином, Вінниччина сьогодні є визнаним осередком відродження та стрімкого розвитку народного мистецтва витинанки [5].

Фестивалі та свята	міжнародні	всеукраїнські	обласні
музичного фольклору та народної творчості	1. Свято народного мистецтва «Українська витинанка». 2. Фестиваль етнічної музики «Шешори Подільські» (2007-2008 рр.), «АртПоле» (2009 р.).	1. Свято народного мистецтва «Великодня писанка». 2. Фестиваль сучасного українського мистецтва «Подільська пектораль». 3. Фестиваль кобзарського мистецтва «Струни вічності» ім. В. Перепелюка. 4. Огляд-конкурс автентичних колективів на приз Гната Танцюри.	1. Фестиваль хорового мистецтва «Співає Поділля» 2. Мистецьке свято «Пісенні крила сивої зозулі ім. Ніщинського». 3. Фестиваль-конкурс «Народні музики Поділля». 4. Фестиваль народної творчості «Скарби Поділля». 5. Фестиваль народної культури «Одвічна Русава». 6. Фестиваль «Різдвяне диво». 7. Конкурс козацької пісні «Ми славу козацьку несемо в віки».
фестивалі національних культур	1. «Всі ми діти твої, Україно!»	1. Фольклорний фестиваль чехів Вінниччини.	1. «Подільські барви». 2. Фестиваль ромської культури. 3. Свято

			національної кухні «Чим хата багата, тим і рада». 4. «Мови різні – душа одна». 5. Літературно- мистецьке свято “Ми – зорі одного неба». 6. Фестиваль польської культури «Єднаймося, радіймо, співаймо!».
--	--	--	--

Набув визнання всеукраїнський огляд-конкурс автентичних колективів на приз Гната Танцюри. Започаткований в 2001 році до 100-річчя від дня народження видатного фольклориста, етнографа та краєзнавця конкурс проходить раз у п'ять років в с. Зятківцях Гайсинського району та в м. Вінниці. В рамках заходу традиційно відбуваються виставки виробів декоративно-прикладного мистецтва. Під час проведення III фестивалю-конкурсу (2011 р.) більше 70-ти творчих колективів і окремих виконавців продемонстрували як майстерне володіння манерою автентичного співу, так і сценічне відтворення старовинних обрядів весняно-літнього циклу. Народне мистецтво своїх регіонів демонстрували колективи з Волинської, Житомирської, Донецької, Рівненської, Черкаської, Хмельницької та Херсонської областей

Серед обласних заходів здобули визнання й стали традиційними Стельмахівські дні (с. Дяківці Літинського району), фестиваль-конкурс «Народні музики Поділля», фестиваль хорового мистецтва «Співає Поділля», мистецьке свято «Пісенні крила сивої зозулі», фестивалі народної творчості «Скарби Поділля», «Одвічна Русава», «Різдвяне диво» та багато інших.

Крім того, щорічно реалізується самобутня культурно-мистецька акція «Мистецтво одного села» (з 2002 р.), в рамках якої в 2012 році в Національному музеї літератури (м. Київ) успішно представлено зразки унікальної подільської вишивки, гончарства та народної творчості

майстрів і автентичних колективів села Крищенці Тульчинського району.

Щорічно до відзначення річниці Незалежності України в області проводиться фестиваль народної творчості «Скарби Поділля» (з 2008 р.). Зокрема в 2012 році в рамках фестивалю, на березі річки Південний Буг 27 районів області та м. Ладижин розмістили свої виставкові експозиції - «Величальна хлібу», де майстрині-коровайниці з випічки обрядових хлібів проводили майстер-клас з випікання запашних короваїв та інших хлібних виробів; «Обжинкове поле», яке зачаровувало глядачів обжинковими унікальними виробами (дідухи, обжинкові дерева, снопи тощо); «Подільський узвіз народних ремесел» радував роботами умільців і майстрів народного мистецтва, а бажаючі змогли долучитися до майстер-класів з різних видів народного мистецтва; «Вишивана доля Вінниччини», де райони області презентували свої вишиті рушники; «Прийшов до нас медовий Спас», де райони дивували дарами природи свого краю, а також пахучим подільським медом і цілющими травами. На «Козацькій леваді» демонструвались козацькі забави та бойові козацькі мистецтва. На «Весільній леваді» фольклорні колективи області демонстрували унікальний колорит традиційного подільського весілля зі справжніми обрядами (розплітання коси, випікання короваю, покривання молодої та ін.), співали весільних пісень, демонстрували народні танці під супровід весільних музик. Не залишались без уваги і «Краєзнавчі виставки». Також на основній фестивалній сцені відбувся святковий концерт за участю кращих аматорських і професійних творчих колективів області та зірок української естради [6].

Особливе місце в розмаїтті традиційних свят та конкурсів народної творчості, що відбуваються в області і в Україні займає щорічний Всеукраїнський фестиваль-конкурс кобзарського мистецтва ім. В. Перепелюка «Струни вічності» (з 2001 р.). Фестиваль покликаний сприяти подальшому розвитку і пропаганді кобзарського мистецтва, збереженню пам'яті та мистецької спадщини визначного українського кобзаря,

композитора, письменника, народного майстра В. Перепелюка, підтримці зв'язків між професійними та аматорськими творчими колективами. За роки проведення фестивалю на Вінниччині побували відомі бандуристи-виконавці, лауреати міжнародних та всеукраїнських конкурсів Сергій Захарець (м. Київ), Дмитро Губ'як (м. Львів), Тимофій Старенков і Ярослав Джусь (м. Київ), народний артист України, професор Костянтин Новицький, Лариса Дремлюх (Київська національна музична академія), Оксана Герасименко (професор, композитор, м. Львів) та ін. В конкурсі також приймають участь учні дитячих музичних шкіл, студенти музичних навчальних закладів та бандуристи-аматори.

При тісній співпраці обласного центру народної творчості та закладів культури області створено інноваційні культурологічні проекти в сільських закладах культури, що доповнюють сучасну палітру мистецького життя області та спрямовані на збереження нематеріальної культурної спадщини краю, зокрема: фестивалі народної творчості «Ти не зникнеш із карти, українське село!» (Оратівський район), «Історія села у розмаїтті людських талантів» (Крижопільський р.), огляд творчих колективів сільських закладів культури «Мое село, для мене ти єдине» (Тульчинський р.), «Земля моя рідна, перлина Поділля» (Погребищенський р.), культурно-мистецькі акції «Земле подільська моя барвінкова» (Бершадський р.), «Із чистих джерел» (Ямпільський р.), «Липовеччино, рідна моя» (Липовецький р.). Таким чином, значно активізувалось культурно-мистецьке життя в районах і селах області, що позитивно позначилось на процесах відродження та популяризації української народної традиційної культури, сприяло урізноманітненню сільського життя, покращило якість культурного обслуговування населення.

З метою відродження, збереження і розвитку національної культури та народного мистецтва на Вінниччині проводиться велика кількість виставок та культурно мистецьких заходів за участю майстрів народної творчості. Значно активізувалось відродження осередків традиційної народної творчості, художніх промислів та ремесел. Якщо у 2011 році було проведено

1000 виставок, то у 2012 році – більше 1200 виставок різних рівнів (міжнародних, всеукраїнських, обласних та районних), на яких представлено більше 10000 творів майстрів області з різних видів народного мистецтва [3]. Це культурно-мистецькі заходи та виставки: Всеукраїнський пленер скульпторів-каменотесів «Подільський оберіг» (с.Буша Ямпільського р-ну), Всеукраїнський пленер гончарів; серед обласних - виставка гончарного мистецтва «Освячені горном», виставка традиційної подільської вишивки «Вишивана доля Вінниччини», виставка образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, виставки народного мистецтва «Великодня писанка», «Різдвяне диво», «Осінні барви», «Подільське традиційне ткацтво», цикл виставок «Мистецтво однієї родини», мистецька акція «Майстри Вінниччини», в рамках якої відбувається велика кількість персональних виставок народних майстрів. Зокрема, виставка образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва має поважну історію і викликає живий інтерес широкого кола шанувальників. Ювілейна 60-та виставка (2008 р.) презентувала відвідувачам понад 3 тисячі різножанрових творів, а саме: живопис, народне малярство, гончарство, ткацтво, лозо- та соломоплетіння, витинанки, писанки, традиційна вишивка, різьблення, ковальство. Найширше була представлена колекція подільських вишитих та домотканих рушників, зібрана з усіх районів області та з фондів вінницького ОЦНТ, яка налічувала більше 100 виробів. Вінниччина здавна славиться самобутньою вишивкою. Визнаним осередком народної вишивки в області є с. Клембівка Ямпільського району. Ще в ХІХ столітті рушники та сорочки клембівських вишивальниць з успіхом продавались на ярмарках в Москві, Петербурзі, Варшаві. За радянських часів тут працювала фабрика на 600 робочих місць, де вишивали машинним способом, проте цех ручної вишивки залишався головним. Роботи клембівських майстринь Галини Козак, Олени Царюк, Марії Кожук, Параски Тітаренко, Ксенії Волошиної мали успіх на міжнародних виставках-ярмарках у Брюсселі, Марселі, Монреалі, Лейпцигу. З метою збереження та розвитку традиційної подільської вишивки на

Вінниччині діє низка мистецьких проектів – обласний фестиваль «Мамину сорочку пригорну до серця в с.Клембівка (Ямпільський р., з 2009 р.), мистецький проект заслуженої журналістки України, члена колегії управління культури і туризму облдержадміністрації Ганни Секрет - «Рушники ви мої, рушники...» в с. Правилівка (Оратівський р.), «Рушник – продовження роду нашого» (Томашпільський р.).

Результатом спільної роботи обласного центру народної творчості та клубних установ області в 2012 році є більше 180 проведених культурно-мистецьких заходів; з них міжнародних - 5, всеукраїнських - 5, більше 70 обласних (в тому числі понад 30 виставок образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва), більше 40 заходів, що проводилися на базі районних центрів та взято участь у 20 заходах з відзначення загальнодержавних свят та пам'ятних подій. Також проведено більше 40 семінарів-практикумів та майстер-класів [3].

Велика увага в районах області приділяється дитячим конкурсам-фестивалям. Вже традиційно проводяться фестивалі-конкурси дитячої та юнацької творчості: «Музичний зорепад» ім. П.Оплаканського (Липовецький РБК), «Теплоцвіт», «Повір у себе» (Теплицький РБК), «Зорепад», «Веселі дзвіночки» (Калинівський РБК), «Запали свою зірку» (Томашпільський РБК), «Козятин має таланти» (Козятинський МБК), «Молодість і юність – наше майбуття»(Тиврівський РБК), «Пісенне перевесло» (Барський РЦД), «Сузір'я талантів» Чечельницький РБК, «Юні таланти Іллінеччини» (Іллінецький РБК), «Ритми танцю» (Барський РЦД), фестиваль народного танцю «Жмеринський калейдоскоп» (Жмеринський РБК), стильної музики «Теплик – РОХУ», вокалістів «Творча комора» (Вінницький район), фестиваль дитячої та юнацької творчості «Берег дитинства» (Тиврівський РБК), конкурс читців «Землі моєї слово невмируще» (Барський РЦД), «Вивчаємо народні традиції» (Гайсинський РБК), розважальна програма для молоді «Зірка кохання у серці» (Хмельницький РБК), музичний конкурс «Срібні переливи» (Барський РЦД), «Козацькі забави» (Жмеринський РБК) [4].

Переважна більшість цих конкурсів відбувається за сприяння органів місцевого самоврядування і виконавчої влади з залученням меценатів.

Активну участь при проведенні культурно-мистецьких заходів на Вінниччині беруть різноманітні етнічні групи, які проживають на території області, виконуючи надзвичайно важливу роль щодо зближення та порозуміння між народами. Свідченням цього є низка культурно-мистецьких заходів, спрямованих на розвиток народної творчості національних товариств Вінниччини, а саме: Міжнародний фестиваль національних культур «Всі ми діти твої, Україно» (сmt. Шаргород), Всеукраїнський фольклорний фестиваль чехів на Україні в м. Вінниці, обласний конкурс національних меншин та етнічних груп Вінниччини «Подільські барви», щорічно проводиться фестиваль польської культури «Єднаймося, радіймо, співаймо!», регіональний фестиваль ромської культури, свято рідної мови «Суцвіття душ і розмаїття слів» до міжнародного Дня рідної мови за участю усіх національно-культурних товариств, свято національної кухні «Чим хата багата, тим і рада». Виконуючи свою основну соціокультурну функцію, відповідні форуми впливають на взаєморозуміння між народами.

Зазначимо, що сьогодні на Вінниччині проживає майже 90 тис. представників 106 національностей, діє 69 національно-культурних об'єднань 15-ти національностей. Свою культуру в регіоні пропагують понад 150 творчих аматорських колективів, з яких 11 носять звання «Народний», в тому числі 3 – дитячих колективи. Традиція проведення свят національних культур на Вінниччині бере початок з 1992 року після прийняття закону України «Про національні меншини», коли в сmt. Шаргород вперше відбувся фестиваль «Всі ми діти твої, Україно». Головною метою фестивалю є відродження та збагачення культурної спадщини, активізація руху за збереження народної творчості національних меншин, розвиток культури етнічних груп, розвиток інтелектуальних та творчих здібностей української молоді та представників національних меншин. Після 20 років існування як обласний, фестиваль в 2012 році набув статусу Міжнародного.

Обласний огляд-конкурс творчих колективів національних меншин «Подільські барви» був започаткований 1998 року. Фестиваль щорічно презентує творчість близько 20-ти колективів та окремих виконавців з представників національних меншин Вінниччини. Так, в XI фестивалі (2013 р.) взяли участь 18 творчих колективів та 6 окремих виконавців з Барського, Козятинського, Тиврівського, Шаргородського районів, міст Жмеринки та Вінниці. Серед учасників: 2 єврейські ансамблі – «Сімхе» (товариство «Хесед- Емуна») та «Інейнем» (Вінницького товариства єврейської мови і культури); 5 польських – «Оксамитки» (Барського РЦД), «Скрипить сніг» («Конфедерація поляків Поділля ХХІ ст.»), «Краплинки» (Жмеринського відділення спілки поляків України), «Срібні голоси» (Культурно-просвітницька спілка поляків), «Кресов'ячки» (громадська організація «Кресов'яци»); чеський фольклорно-етнографічний ансамбль «Студанка» (товариство «Голендерські чехи»); 2 російських – «Рябінушка» та «Слов'яночка» (ансамблі російської пісні Вінницьких вищих навчальних закладів); білоруський вокальний ансамбль «Купалінка» (земляцтво білорусів Вінницької області); 2 індійських; 3 циганських – «Андо Шатро» (регіональний центр «Девлеса, ромале!»), «Братство» (громадська організація «Чачуно – алав»), «Ягорі» (Іванівський СБК) [7].

З фестивалю «Подільські барви» поступово було започатковано низку самостійних свят національної культури чехів, поляків, білорусів, росіян, євреїв та ромів.

Таким чином, активна культурно-мистецька діяльність національних меншин урізноманітнює культурне життя краю, сприяє зближенню та консолідації народів, сприяє процесам міжкультурного діалогу, що позитивно позначається на загальній соціокультурній ситуації в регіоні.

Проведене дослідження зумовило наступні висновки. В культурно-мистецькому просторі Вінниччини важлива роль належить традиційній народній культурі та фольклору. Із здобуттям незалежності України суттєво активізувався фестивальний рух в області. Вінниччина, як самостійний

культурний регіон, стала краєм з активно поширеним фольклорним фестивалним рухом, про що свідчить велика кількість різнопланових культурно-мистецьких проєктів, свят, акцій, які традиційно проходять в м. Вінниці, районах та селах області. В результаті проведення в рамках фольклорних фестивалів різноманітних виставок і майстер-класів значно активізувалось відродження осередків традиційної народної творчості – мистецтва вишивки, витинанки, писанкарство, гончарство, ткацтво, малярство та ін. Фольклорні фестивалі сьогодні являють собою поліфункціональне мистецьке явище, учасники та глядачі якого можуть не лише споглядати, а й ставати учасником дійства, «пробуджувати етнографічну пам'ять, розширювати національну свідомість, виявляти власний творчий потенціал» [1].

Література

1. Афанасьєв Ю., Чернецька С. Характерні особливості та функції фольклорних фестивалів / Ю. Афанасьєв, С. Чернецька. - [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Vdakk/2011_4/31.pdf
2. Дьячкова О. Фестивальні палімпсести [Електронний ресурс] / О. Дьячкова // Критик. – 2001. - №10(48) – Режим доступу : www.kritiki.net/.../festivalni-palimpsesti-chastina.
3. Звіт про діяльність Вінницького обласного Центру народної творчості за 2012 рік // Поточний архів Вінницького обласного Центру народної творчості за 2013 рік. – 24 с.
4. Звіт про діяльність Вінницького обласного Центру народної творчості за 2008 рік // Поточний архів Вінницького обласного Центру народної творчості за 2009 рік. – 41 с.
5. Цвігун Т. Українська витинанка / Т. Цвігун // Світлиця. - №3. – 2011. – С. 3 – 5.

6. Цвігун Т. Скарби Поділля у мистецькому колі / Т. Цвігун // Світлиця. - №3. – 2012. – С. 3 – 7.

7. Юкальчук Н. Вінок дружби та любові / Н. Юкальчук // Світлиця. - №2. – 2013. – С. 14 – 16.